

7. Регионы: самостоятельная игра или пляска под одну дудку // Зеркало недели. – 2006. – №10. – С. 12.
Гусакова Н.Ю.

ВИЗНАЧЕННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ УЧАСТІ БАНКІВ В ФІНАНСУВАННІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах сучасного розвитку суспільства високі технології відіграють дедалі все більшу роль, тому більшість держав приділяє увагу саме інноваційній складовій економічного росту. При цьому мале підприємство визнається як пріоритетний сектор економіки, на базі якого реалізуються інновації.

Активізація інноваційної діяльності малих підприємств в умовах ринкової економіки, передусім, пов'язана з пошуком джерел і форм інвестування, які повинні забезпечити баланс між інноваційними витратами та фінансовими можливостями. На сьогодні вибір малими підприємствами способів фінансування необмежений: від формування власного капіталу до різних форм запозичення, однак не завжди прийнятний.

Проблемам інноваційної складової економічного росту в Україні, та сприянню розвитку малого підприємства, зокрема за рахунок фінансового стимулювання привернута увага багатьох вітчизняних вчених, таких як О.І. Волкова, М.П. Денисенко, Е.Н. Забарна, Ю.В. Генералова, Н.О. Кульбака, І.П. Федоренко, В.В. Зянько, А.Н. Дук, та ін, а також іноземних, наприклад, Стівена Роджерса, професора провідної бізнес-школи США J.L. Kellogg School of Management Northwestern University.

Так, за думкою О.І. Волкова та М.П. Денисенко розвиток інноваційної діяльності на всіх рівнях організаційного управління від окремого підприємства до держави в цілому – передбачає створення й ефективне функціонування чіткої системи фінансування на всіх стадіях інноваційного циклу. За таких умов, як відмітив Стівен Роджерс, стає можливим ініціювання підприємницької діяльності, що має своєрідний мультиплікативний ефект спрямований як на економічне зростання взагалі, так і на інноваційну стратегію розвитку.[1,2]

При цьому більша увага приділяється дослідженню механізмів самофінансування, або ж впливу державного фінансування на розвиток інноваційної діяльності малих підприємств, менш розглянутою проблемою залишається використання залучених ресурсів.

Успішність економічної діяльності малих підприємств в інноваційній сфері останнім часом дедалі тісніше ставиться у залежність від ступеня залучення кредитних ресурсів банківських установ до системи фінансового забезпечення відтворювальних процесів. Таким чином, банки стають одним із учасників інноваційного процесу, забезпечуючи не тільки його фінансування, а й зв'язок між всіма учасниками — державою, інвестиційно – інноваційними фондами, науково – технічними установами та споживачами.

Метою статі є визначення напрямків та механізмів співпраці між банками та малими підприємствами, що впроваджують інновації.

Для вирішення вказаної мети було проаналізовано стан інноваційного розвитку та його фінансування на сьогодні. Слід відзначити, що незважаючи на постійне зменшення чисельності спеціалістів в науково-технічній сфері, насиченість держави науковими кадрами порівняно з розвиненими країнами світу залишається досить високою. У 2003р. в розрахунку на 1000 осіб зайнятого населення в Україні було 6,8 працівників наукової сфери, в тому числі дослідників – 4,1 (в Німеччині – відповідно 12,5 і 6,7; Іспанії – 8,4 і 4,9; Польщі – 5,3 і 3,8; Угорщині – 6,1 і 3,7).[3]

В Україні в 2003р. загальний обсяг фінансування наукових та науково-технічних робіт збільшився порівняно з 2002р. на 28,7%, у тому числі за рахунок коштів державного бюджету – на 36,5%, підприємницького сектору – на 35,6%, іноземних джерел – на 19,7%, власних коштів – на 45,6%. У 2004 році загальний обсяг фінансування вітчизняної науки продовжував зростати і у січні-вересні 2004 року збільшився проти відповідного періоду минулого року на 27,2%, у тому числі за рахунок коштів держбюджету на 35,6%, вітчизняних замовників – на 28,2, іноземних коштів – на 15,0, власних – на 27,1%. [3]

У 2003р. обсяг реалізованої інноваційної продукції становив майже 12,9 млрд. грн., або 5,6% загального обсягу промислової продукції (за 9 місяців 2004 року – 12,0 млрд. грн., або 5,2% (проти 4,5% – у січні-вересні 2003р.)). Майже на кожному дев'ятому підприємстві частка інноваційної продукції в обсязі реалізованої промислової становила більше 50%, майже на кожному п'ятому – 10-25% [3].

Таким, чином можна відмітити, що Україна має великі потенційні можливості інноваційного розвитку, але цим можливостям нажалі поки що не приділено достатньо уваги. Однією з причин такої незацікавленості є фінансова обмеженість здійснення інноваційної діяльності.

Серед основних перешкод створення відповідних ресурсів фінансового забезпечення інноваційної моделі економічного розвитку, як правило, визначають:

- збереження можливостей отримувати високі доходи від традиційних видів економічної діяльності, що не сприяє розвитку ризикових інноваційних видів діяльності;
- слабкий розвиток та неліквідність внутрішнього фондового ринку;
- недостатня розвиненість небанківських фінансових інститутів (інституційних інвесторів);
- труднощі з ефективним розміщенням фінансових ресурсів в банківській системі.

Слід відмітити, що сучасний український фінансовий ринок організований за принципами банківсько-орієнтованої моделі, за умов якої банківський кредит відіграє більш важливу роль ніж інші форми фінансування інвестицій. Кредитна політика українських банків дедалі виразніше стає інвестиційно-орієнтованою (рис. 1), що відповідає потребам розвитку економіки за інноваційно-інвестиційною моделлю. Незважаючи на уповільнення темпів приросту довгострокових позик (майже втричі), ці темпи залишаються вдвічі вищими порівняно з темпами збільшення кредитного портфеля загалом (відповідно 61,8 і 32,3 %). Частка дов-

гострокових позик у портфелі зростає за одинадцять місяців 2005 року до 60,7% порівняно з 39,3%, що складає короткострокове кредитування[4].

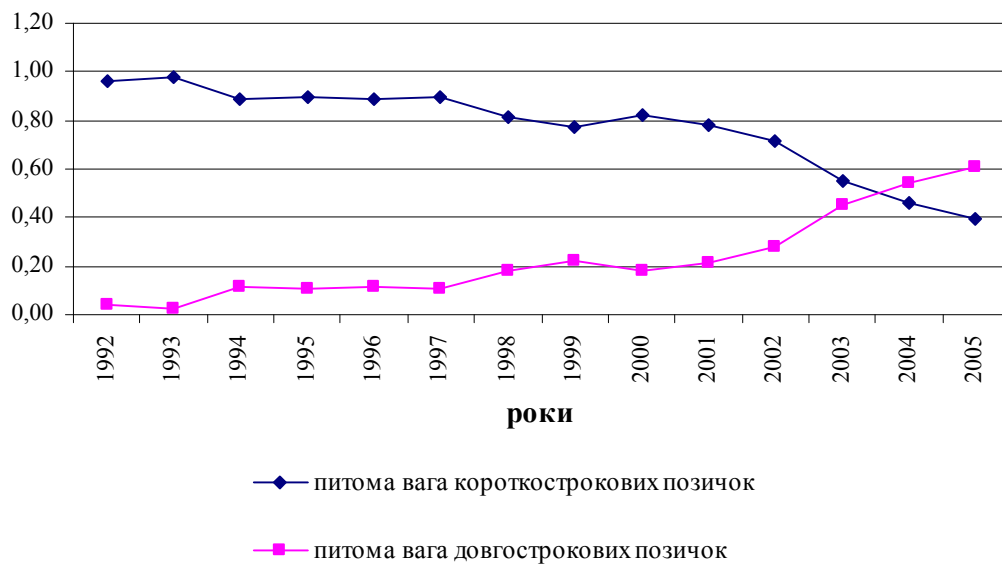

Рис. 1. Інвестиційна орієнтованість банківської системи України [4]

В свою чергу розвиток довгострокового інноваційного кредитування обмежується високим рівнем відсоткових ставок за банківськими кредитами; наявністю кредитного ризику та ризику зміни відсоткових ставок, низькою ліквідністю об'єктів застави, що можуть бути передані у забезпечення інноваційного кредиту; зацікавленістю банків у кредитуванні господарських операцій із швидким обігом грошових потоків; обмеженими можливостями рефінансування у НБУ.

Проблеми впровадження та використання інноваційних позичок банківською системою України полягають як у відносно обмежених обсягах акумульованих ресурсів (неможливість кредитування великомасштабних проектів), так і в порівняльній складності кредитування реального виробництва при відсутності необхідних технологій та досвіду ефективного проектного фінансування. Тому, в цьому випадку, кредитування за інноваційними програмами суб'єктів малого підприємництва є більш доцільним.

Узагальнюючи світовий досвід та вітчизняну практику можна запропонувати наступні форми можливої участі банків в фінансуванні інноваційної діяльності малих підприємств. (рис. 2)

Як бачимо з наведеного рисунку, участь держави у фінансуванні довгострокового кредитування інноваційного розвитку країни є безспірною. Це підтверджується пропозицією створення за рахунок державних джерел Українського банку реконструкції та розвитку відповідно Указу Президента України від 21 січня 1998 р.

Сутність цієї пропозиції полягає в наступному: НБУ вкладає кошти в облігації економічного розвитку, випущені державою. Держава у свою чергу направляє отримані ресурси на формування капіталу Українського банку реконструкції та розвитку. Крім того, капітал банку формується за рахунок бюджетних коштів, призначених для фінансування державних цільових наукових та науково-технічних програм, а також коштів отриманих від приватизації державного майна.

Аналогічно можуть бути створені банки регіонального розвитку, специфіку діяльності яких визначатимуть високі ризики інвестування підприємств, що реалізують зазначені державні програми. Держава в особі запропонованого регіонального банку розвитку візьме частину ризиків на себе і забезпечить перспективні проекти фінансами на прийнятних умовах (процентна ставка не повинна значно перевищувати облікову).

На нашу думку, перспективною формою залучення додаткових фінансових ресурсів для довгострокового кредитування проектів з модернізації промисловості може стати випуск спеціалізованим державним банком довгострокових облігацій розвитку з розміщенням їх на фондових ринках. Для цього треба розробити спеціальний порядок розміщення облігацій на внутрішньому і зовнішньому ринках, передбачивши можливість придбання частини їх випуску за рахунок коштів бюджету розвитку.

Такий банк зможе акумулювати обмежені бюджетні ресурси, що призначені для фінансування державних цільових наукових та науково-технічних програм і планів, заснованих виключно на найперспективніших дослідженнях. Це є слідством сучасної практики фінансування, яка сьогодні призводить не лише до розпорощення ресурсів, а й до нецільового використання бюджетних коштів. Велика кількість таких програм та відсутність належного контролю за їх виконанням дискредитують сам метод фінансування.

Точка зору щодо створення спеціалізованого державного банку є досить обґрунтованою, але слід звернути увагу на формування ресурсів такого банку, особливо коли мова йде про кредитування високо ризикових інноваційних проектів. В розглянутій пропозиції передбачається формування ресурсів за рахунок залучених коштів від розміщення державних облігацій розвитку, однак, слід враховувати ризикованість операцій такого банку, та високу імовірність неповернення позичених коштів, що в свою чергу може спричинити

неплатоспроможність банку в цілому. Фінансова стійкість банку залежить від успішності проектів, що фінансуються, що, за умов, як вже відзначалося, відсутності ефективних кредитних технологій ускладнює можливість безпомилкового визначення прибуткових проектів.

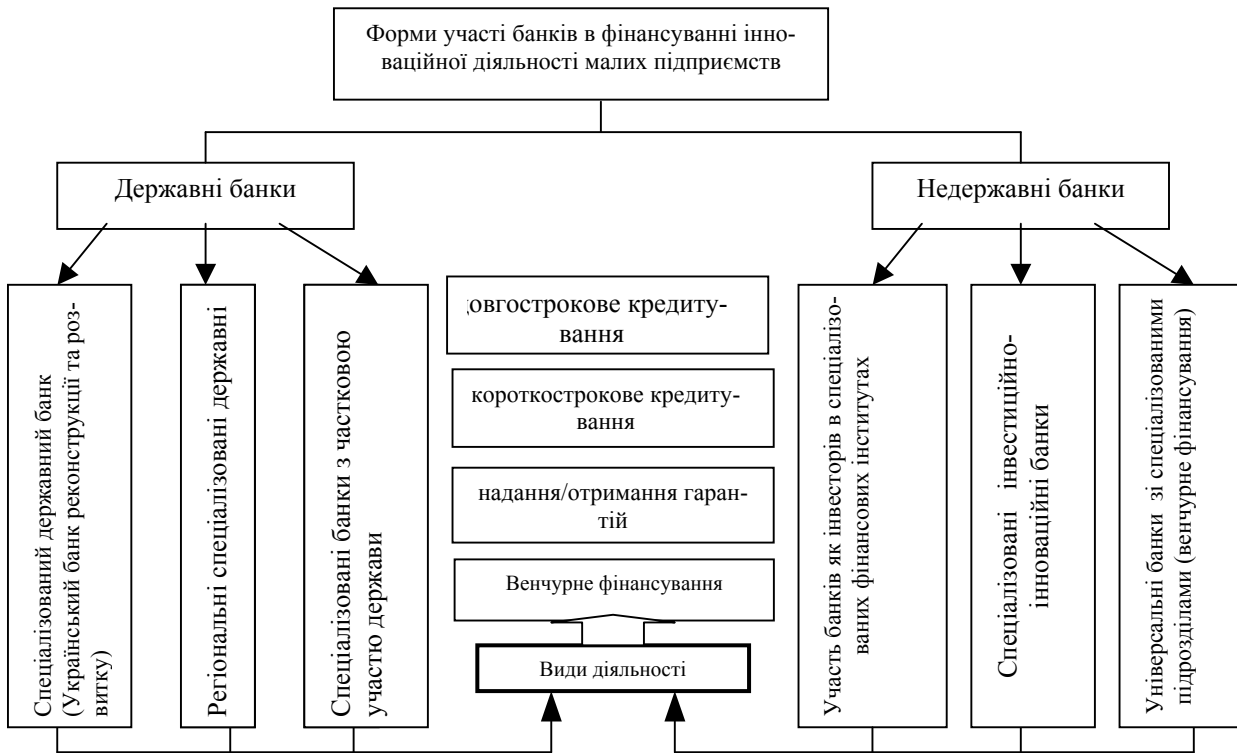

Рис. 2. Форми участі банків в фінансуванні інноваційної діяльності малих підприємств

Вирішити проблему мінімізації високих ризиків кредитування, можливо завдяки участі спеціалізованого державного банку на ринку довгострокових позик (рефінансування облігацій підприємств, що здійснюють реструктуризацію; надання власних прямих позик). Державна участь у процесах кредитування можлива також із застосуванням ряду організаційно-економічних механізмів, насамперед створення кредитних консорціумів, коли кредитний ризик розподіляється між державними інституціями (наприклад, спеціально створеними для цього фондами).

Важливим інструментом стимулювання розвитку кредитування інноваційної діяльності малих підприємств може стати надання державних гарантій [5]. Однак, на нашу думку, організація та надання державних гарантій має здійснюватися після усунення певних недоліків. Так, участь держави може створювати певні перешкоди для фінансування більш прибуткових проектів, а отже, спотворювати умови конкуренції і може знизити загальну ефективність ведення господарства, тому що надання державних гарантій, як правило, базується на прийнятій системі пріоритетів. Вибіркова підтримка визначених секторів економіки приводить до зміни відносних цін, а, виходить, і структури виробництва, яка у результаті перестає відповідати вимогам споживачів. Тому вдаватися до такої форми участі є доцільним лише тоді, коли завдяки гарантіям на ринку залишаються тільки ті підприємства, що мають шанси зберегти свою рентабельність протягом тривалого часу.

Найбільш відповідає умовам ринкової економіки активізація участі комерційних банків в фінансуванні інноваційної діяльності малих підприємств. Формами такої участі, як наведено на рисунку 2 можуть бути як формування самостійних спеціалізованих банків, так і виділення окремих підрозділів (так званих венчурних відділів) в організаційних структурах існуючих банків. Для сучасної банківської системи утворення таких підрозділів є більш економічно виправданим, по-перше, це новий напрямок діяльності, по-друге, завдяки цьому можна диверсифікувати кредитний портфель. Венчурні вкладення є ризиковими, але в разі успіху дають, як правило, більшу норму прибутку, ніж інвестиції у традиційні види діяльності.

Таким чином, слід зробити висновок, що в розвитку української банківської системи намітилися позитивні тенденції, серед яких привернення уваги до кредитування об'єктів інвестиційно-інноваційного значення та участь у фінансуванні становлення малого підприємництва в Україні.

Для більш активного розвитку участі банків в фінансуванні інноваційної діяльності малих підприємств слід визначити наступні заходи.

По-перше, на державному рівні слід стимулювати створення спеціалізованих інноваційних банків. Цьому може сприяти: використання диференціації ставки податку на прибуток банків при кредитуванні високотехнологічних проектів, залежно від напрямів використання останніми ресурсів, з наданням привілеїв, і заохочення банків купувати акції інноваційних підприємств шляхом звільнення від оподаткування тієї частини прибутків банків, що інвестується в акції зазначених підприємств. Можливо також встановлення для банків, які здійснюють кредитування інноваційних проектів, зниженої норми обов'язкового резервування.

По-друге, слід запровадити механізм державного страхування кредитів, виданих малим підприємствам, які розробляють і впроваджують інноваційну високотехнологічну продукцію й діяльність яких пов'язана зі значним інвестиційним ризиком.

По-третє, на рівні вітчизняних банків необхідно більшу увагу приділяти освоєнню та впровадженню нових кредитних технологій інноваційних проєктів, розвитку венчурних відділів в їх структурі або окремих фондів за участю банків, розробці нових банківських продуктів для малих інноваційних підприємств.

Джерела та література

1. Економіка й організація інноваційної діяльності/ під ред. О.І. Волкова, М.П. Денисенко – К.: ВД „Професіонал”, 2004. – 960 с.
2. Steven Rogers The entrepreneur's guide to finance and business. Wealth Creation Techniques for Growing a Business – USA: McGraw-Hill, 2003. – 340 p.
3. За інформацією Держкомстату соціально-економічна ситуація в Україні протягом 2002-2004 років характеризується такими фактами// www.minfin.gov.ua
4. www.bank.gov.ua
5. Долишня Б.О. Фінансова підтримка малого підприємництва //Вісник Львівської державної фінансової академії: збірник наукових статей. Економічні науки., 2005. – С. 404

Длігач А.О. СТРАТЕГІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО МАРКЕТИНГУ

В сучасних ринкових умовах помітною стає тенденція до кризи зростання багатьох вітчизняних підприємств. Інтенсифікація конкуренції обумовлює необхідність вдосконалення якостей маркетингових керівників та застосування нових підходів до ведення бізнесу та конкурентної боротьби. Разом з цим, розвиток багатьох товарних ринків в Україні свідчить про неефективність конкурентних стратегій вітчизняних підприємств.

Питання стратегічного маркетингу та формування стратегій конкурентної поведінки досить широко висвітлено у працях відомих зарубіжних авторів, таких як Ігор Ансофф, Філіп Котлер, Малколм Мак-Дональд, Жан Жак Ламбен, а також у працях вітчизняних авторів Куденко Н.В., Старостиної А.О., Решетнікової І.Л. та інших фахівців.

За визначенням Ф. Котлера, маркетингова стратегія - це логічна схема маркетингових заходів, за допомогою якої компанія сподівається виконати свої маркетингові завдання. Вона складається з окремих стратегій для цільових ринків, позиціонування, маркетингового комплексу і рівня витрат на маркетингові заходи. Маркетингова стратегія має уточнити сегменти ринку, на яких компанія планує зосередити свої зусилля. [1, 155]

Жан-Жак Ламбен зазначає, що стратегічний маркетинг представляє собою систематичний та безперервний аналіз потреб та запитів основних груп споживачів, а також розробку та виробництво товару (надання послуги), що дозволить підприємству обслуговувати обрані групи або сегменти більш ефективно, ніж конкуренти. При досягненні цих цілей компанія забезпечує собі стійку конкурентну перевагу. [3, 35]

Розробляючи конкурентну стратегію, компанії прагнуть знайти і втілити спосіб вигідно і довготривало конкурувати в своїй галузі. Універсальної конкурентної стратегії не існує; лише стратегія, що узгоджена з умовами конкретної галузі, досвідом та капіталом, яким володіє конкретна фірма, може принести успіх. [4, 52]

Окремі питання, що не вирішені в обраній для дослідження проблемі

Якщо базові конкурентні стратегії в більшому ступені відносяться до стратегії підприємств, то стратегія конкурентної поведінки стосується окремих товарів, бізнес-одиниць, марок, напрямів діяльності – і в меншому ступені підприємств в цілому. На різних товарних або географічних ринках підприємство може застосовувати різні варіанти стратегії конкурентної поведінки.

Питання вибору стратегії конкурентної поведінки з урахуванням особливостей українського ринку розглянуто недостатньо у вітчизняній літературі. Більшість джерел спираються на визначення та характеристики, запропоновані Філіпом Котлером.

Цілі статті. Дана стаття має на меті вивчення взаємозв'язків між стратегією конкурентної поведінки компанії, її місцем та цілями на ринку, а також маркетинговою стратегією компанії, що є ключовими чинниками успіху в конкурентній боротьбі.

Виклад основного матеріалу статті

Стратегія конкурентної поведінки визначає активність та напрям дій по відношенню до лідера відповідного ринку. Урахування в явній формі позицій і дій конкурентів представляє важливий компонент стратегії розвитку. Аналіз конкурентоспроможності дозволяє оцінити масштаб конкурентної переваги підприємства щодо найнебезпечніших конкурентів і зрозуміти спрямованість їх дій. На основі реалістичних оцінок діючих конкурентних сил розробляється стратегія та визначаються засоби досягнення поставленої стратегічної мети.

Філіп Котлер [1, 604], виходячи з частки ринку, що належить підприємству, виділяє чотири типи конкурентної стратегії: стратегії «лідера ринку», «виклика лідеру», «послідовника» і «фахівця» («нішера»). Наші дослідження вказують на наявність і можливість ефективного застосування ще двох варіантів конкурентної поведінки – стратегія «домінатора» та стратегія «загарбника» (табл. 1).